

E. O. Stenij:

AMMATTIKASVATUSTA RUOTSINVALLAN AIKAISSA VIAPORISSA

Viaporin eli nykyisen Suomenlinnan varuskunta oli ruotsinvallan aikana muodostettu värvätyistä yksiköistä joita oli kolme: leskikuningattaren henkirykmentti, Flemingin, myöh. Jägerhornin rykmentti ja armeijan laivasto. Näiden alipäällystö ja miehistö oli perheellistä väkeä, joten linnoituksessa asusti melkoinen määrä siviiliväkeä; niiden joukossa oli varsinkin myöhempänä aikana runsaasti lapsia.

Oli selvää, että näiden lasten kasvatusta ei voitu jättää huomiotta. Linnoituksen komendantin, kreivi JOHAN SPARREN toimesta oli rykmenttien piirissä opetettu sisälukua ja katekismusta, mutta tämä opetus lienee ollut melko alkeellista.

Vuoden 1777 lopulla lahjoitti Flemingin rykmentin pastori ERIK STIGZELIUS 333 1/3 riikintaalaria rahastoksi koululle, joka piti perustettaman linnoitukseen. Rahasto oli saatettava tuottavaksi antamalla pääoma lainaksi 6% korolla. Pääoman tuotto ei kuitenkaan riittänyt koulun ylläpitoon, vaikka tarkoitukseen myönnettiin muitakin tuloja. Varoja saatiin lisäksi lahjoituksina yksityisiltä ja vapaamuurareilta. Vihdoin v. 1783 voitiin rahaston tuloilla perustaa ns. rykmentin koulu (lukukoulu) kuhunkin edellämäinituun yksikköön. Näiden koulujen yhteisenä johtokuntana oli rahaston johtokunta, jonka puheenjohtajana oli linnoituksen komendantti ja jäsenenä yksi upseeri kustakin yksiköstä ja sihteerinä linnoituksessa palveleva siviilivirkamies. —

Tästä opetuksesta on prof. John E. Roos julkaissut tutkielman "Skolundervisning och filantropi på Sveaborg under svenska tiden" (Historisk tidskrift för Finland 1922, ss. 96—111).

Vuonna 1801 tuli linnoituksen komendantiksi amiraali CARL OLOF CRONSTEDT, joka lämpimästi kannatti kouluasiaa. Erik Stigzeliuksen poika, maisteri LARS JOHAN STIGZELIUS oli tullut isänsä jälkeen koulujen yliopettajaksi ja hän esitti uudelle komendantille joukon uudistusehdotuksia koululaitokseen. Kun johtokunta osoittautui haluttomaksi uudistuksia toimeenpanemaan, amiraali kääntyi suoraan kuninkaan puoleen. Kuningas hyväksyikin hänen esityksensä 8. 6. 1802, myönsi laitokselle vuotuisen määrärahan ja määräsi johtokunnan laatimaan ehdotuksen ohjesäännöksi. Tämä laadittiin ja lähetettiin kuninkaalle joka vahvisti ohjesäännön uudelle "kasvatus-, työ- ja avustuslaitokselle" 22. 12. 1802.

Uuden laitoksen toiminta oli edellämainitun johtokunnan hoitettava erillään aikaisemmin perustetuista rahastosta ja kouluista. Laitos oli suunniteltu hoitamaan seuraavia tehtäviä:

1. ylläpitämään eräänlaista naisten käsityökoulua;
2. kehottamaan varttuneita lapsia menemään palvelukseen maaseudulle tai käsityöläisoppiin;
3. avustamaan monilapsisia aliupseereja ja sotamiehiä;
4. ylläpitämään rokotuslaitosta;
5. huolehtimaan köyhäinhoidosta ja
6. ylläpitämään vanhusten ja lasten työlaitosta (työtupaa?).

Tässä suunnitelmassa ovat ammattikasvatuksen kannalta kiinnostavimpia ensimmäinen ja toinen kohta. Kuninkaan antaman ohjesäännön III artiklan mukaan piti 10 vuotta täyttäneen tytön, joka lukukoulussa oli saanut ikänsä ja ymmärrystensä vastaavan opetuksen, tämän laitoksen koulussa saada oppia kehräämään, ompelemaan ja kutomaan sukkaa. Opettajiksi oli otettava naisihmisiä ja oppilaat oli jaettava luokkiin ikänsä ja kykynsä mukaan. Kehittyneempiä ja raskaampiin töihin kykeneviä varten oli palkattava eri opettaja ja näistä oppilaista oli muodostettava ylempi koulu. — Pojillekin oli opetettava samoja

alkeistöitä, jos heillä oli siihen taipumusta ja halua, muuten verkonkudontaa, korien ja seulojen tekoa ym.

Tässä suunnitelmassa on piirteitä, joita voidaan verrata nykyaikaiseen ammattikasvatukseen. Ensiksi se, että niin pian kuin lapset ovat saavuttaneet jonkin verran taitoa, työt on pyrittävä tekemään niin hyvin, että tuotteet voidaan myydä ja osalla myyntihinnasta palkita oppilaita, joko rahalla tai pienillä käytöesineillä. Ylemmän koulun oppilaille on maksettava työpalkkio kappalekaupalla siitä nettohinnasta, mikä jää, kun aineiden hinta ja välineiden hoitokustannus on vähennetty myyntihinnasta. Käytettävissä olleista lähteistä ei ilmennyt paljonko tuotteita koulussa valmistettiin myytäväksi sen toiminta-aikana vuoteen 1808, jolloin se loppui.

Toisena tehtävänä mainittiin lasten kehottaminen menemään palvelukseen maaseudulle tai oppilaisiksi käsityöläisille. Varmaankaan linnoituksen piirissä ei ajan mittaan riittänyt työtä eikä opinkäyntimahdollisuuksia kaikille lapsille. Jotteivat nämä kotikävän tai vieraan palveluksen pelon vuoksi jäisi kotiinsa vanhempiaan rasittamaan, heitä oli pienillä rahalahjoilla rohkaittava lähtemään. Toistaiseksi ei ole ollut tilaisuutta selvittää sitä, mihin nämä lapset saatiin sijoitettua; ehkäpä Helsingin kaupungin ja lähipitäjien arkistojen avulla voitaisiin jotakin saada selville.

Laitoksen työstä kokonaisuudessaan antaa kuvan johtokunnan jäsenten kirjelmä. Pyytäessään keisaria lakkauttamaan koulun rahaston ja vapauttamaan johtokunnan jäsenet vastuustaan he esittivät 21. 1. 1813 päivätyssä kirjelmässä kertomuksen mm. koulun ja laitoksen toiminnasta. Tästä asiakirjasta nähdään, että lukukoulusta päässeet tytöt oli sijoitettu hyvämaineisten ja taitavien aliupseerinvaимоjen luokse oppimaan kehräämistä, ompelua, merkkausta, sukankudontaa, nauhankudontaa ym. ja heille oli hankittu ainekset ja välineet. Tämä viittaa siihen, ettei käsityökoulua perustettukaan, vaan tytöt saivat opetuksensa perheissä. Pojat taas, mikäli heillä oli taipumusta käsityöläisiksi, oli sijoitettu suutarin, vaatturin, puusepän, sorvarin ja

tynnyrintekijän oppiin. Samassa asiakirjassa mainitaan, että tätä opetusta sai seuraava määrä lapsia vuosittain: lukukoulussa noin 90 poikaa ja 70 tyttöä eli yhteensä 160 lasta, joiden ikä vaihteli 6 ja 17 vuoden välillä; käsityönopissa noin 30 lukukoulusta päästettyä tyttöä ja noin 10 lukukoulusta päästettyä poikaa. Kertomuksesta ei selviä millaista työnopetusta niille pojille annettiin, joilla ei ollut taipumusta käsityöläisammatteihin.

Tämä koulutus lienee tyttöjen osalta hyvinkin vastannut tarkoitustaan. Naisten ammattitaidon vaatimukset rajoittuivat kodin ja perheen piirissä suoritettavien tehtävien lisäksi kehuun, kudonnan ja ompelun taitoihin, joiden avulla he voivat hankkia lisätuloja taikka elättää itsensä. Poikien suhteen asia ei näyttänyt olleen yhtä hyvä. Jos he koulussa oppivat tyttöjen käsitöiden lisäksi verkon kudontaa ja korien punontaa, se tosin oli omiaan kehittämään heidän kätevyyttään ja sen kautta välillisesti auttamaan ammatinkin oppimista, mutta sen välitön hyöty suutarin, puusepän tai tynnyrintekijän ammatin oppimisessa on katsottava sangen vähäiseksi. Siitä huolimatta ei Suomenlinnan työkoulun merkitystä sovi aliarvioida. Onhan se tietävästi ainutlaatuinen yritys alallaan, yritys järjestää erillisen yhdyshäädän nuorison tulevaisuus taloudellisesti kestäväälle pohjalle ensin lukukoulun ja sitten työkoulun avulla ja lopuksi työhönsijoittamisella. Tämähän on aivan sama kulku kuin nykyäänkin: kansakoulu — ammattikoulu — työnvälitys. Nyt se tapahtuu koulutettujen ja palkattujen viranhaltijain toimesta. Silloin sai koulutuksen korvata eläyäharrastus ja auttamisen halu ja palkkana oli tyydytys velvollisuuden täyttämisestä. Aikakaudelle ominainen filantrooppinen mieliala ja sen lietsojat Pro fide et christianissimo ja vapaamuurariseurat olivat varmaan tärkeinä innoittajina. Näillä seuroilla oli edustajia linnoituksen upseeriston piirissä ja johtokunnan jäsenissäkin.

Linnoituksen siirtyminen venäläisille 1808 toukokuussa keskeytti koulun toiminnan. Rahaston varat olivat lainattuina upseereille, joita oli hajallaan Suomessa ja Ruotsissa. Johtokunta

katsoi kuitenkin olevansa vastuussa varoista ja piti velvollisuutenaan huolehtia niiden sijoittamisesta muuttuneissakin oloissa siten, että ne hyödyttäisivät varuskunnassa palvelleiden aliupseerien ja sotamiesten puutteeseen joutuneita omaisia. Sentähden viimeisen johtokunnan jäsenet kääntyivät keisarin puoleen pitkällä kirjelmällä jossa he laajasti selostivat rahaston ja opetuslaitosten syntyä, tarkoitusta ja toimintaa ja esittivät, että rahasto saataisiin lakkauttaa, sen varat luovuttaa Helsinkiin perustettavalle köyhäinhoitolaitokselle ja johtokunnan jäsenille myönnettäisiin vastuuvapaus rahaston hoidosta.

Asiasta käytiin kirjeenvaihtoa eri virastojen välillä, lausuntoja pyydettiin ja lopulta lupa saatiin. Vihdoin 7. 11. 1816 otti Helsingin köyhäinhoidon johtokunta vastaan rahaston pääoman, arvoltaan 5978 riikintaalaria 43 killinkä 2 runstykkiä, lainojen velkakirjoina. Näin päättyi tämän merkillisen laitoksen toiminta muodollisestikin.

Tätä lahjoitusta, samoin kuin luovuttajien yksityisesti samana päivänä tekemää 2500 pankkoruplan lahjoitusta samalle laitokselle, hoidetaan edelleen erityisinä rahastoina Helsingin kaupungille lahjoitettujen rahastojen joukossa.

Käytetyt lähteet:

John E. Roos. Skolundervisning och filantropi på Sveaborg under svenska tiden. — Historisk tidskrift för Finland 1922 (ss. 99—111).

Helsingin kaupungin lahjoitetut rahastot. Hels. kaup.

Kuning:sen Maj:tin Armollinen Reglementi Skoulun- ja Työhuoneen-Toimituxille Sveaborisa. Annettu 22. 12. 1802. Tukholma 1803.

Valtiosihteerinvirasto. Kenraalikuvernöörin kirjelmiä v. 1813. — Suomen valtionarkisto.

Senaatin kirjediaari 1816, Kenraalikuvernöörin kirjeet. — Suomen valtionarkisto.

Topographica Suomenlinna. Varuskunnan sotilaiden lasten koulun johtokunnan pöytäkirjat. — Suomen valtionarkisto.